

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ
ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ**

**Αριθμός Γνωμοδότησης 111 /2023
ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΟΥ ΚΡΑΤΟΥΣ
Γ΄ Τμήμα
Συνεδρίαση της 30ης Οκτωβρίου 2023**

Σύνθεση

Πρόεδρος: Βασιλική Πανταζή, Αντιπρόεδρος ΝΣΚ

Μέλη: Κωνσταντίνα Χριστοπούλου, Ευαγγελία Σκαλτσά, Βασίλειος Καραγεώργος, Μαρία Σπάσου, Παρασκευάς Χρυσοστομίδης, Παναγιώτης Δημόπουλος, Σπυρίδων Μαυρογιάννης, Μαρία – Λουίζα Μπακαλάκου, Νομικοί Σύμβουλοι του Κράτους.

Εισηγήτρια: Αφεντία Ιωσηφίδου, Πάρεδρος Νομικού Συμβουλίου του Κράτους.

Αριθμός Ερωτήματος: Το υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΤΟΠΕΦ/90437/1164/2.11.2020 έγγραφο του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Γενικής Δ/σης Πολεοδομίας, Δ/σης Τοπογραφικών Εφαρμογών, Τμήματος Α Οριοθέτησης Υδατορεμάτων, που υπογράφεται από τον αρμόδιο για τα υδατορέματα Υφυπουργό Περιβάλλοντος και Ενέργειας του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, όπως αυτό επικαιροποιήθηκε με το υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ ΔΤΟΠΕΦ/41484/788/13-4-2023 (αρ. εισερχ. πρωτ. 231 2710/25-4-2023) έγγραφο του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

Περίληψη ερωτήματος: Ερωτάται, αν υφίσταται υποχρέωση ή δυνατότητα της Διοίκησης κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 5 του ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91 Α) για ανάκληση, μετά την παρέλευση χρονικού διαστήματος άνω της δεκαπενταετίας, των εκδοθεισών από αναρμόδιο όργανο υπ' αρ. 7200/8-12-2005 (ΦΕΚ 1415/Δ/27-12-2005) και 4111/18-7-2006 (ΦΕΚ 827/Δ/19-9-2006) αποφάσεων του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής, σχετικά με την επικύρωση καθορισμού οριογραμμών του ρέματος Πύρνα – Κοκκινάρα τμηματικά στο ΟΤ 390 και στα ΟΤ 389, 386, 384 αντίστοιχα, (μεταξύ των οδών Γούναρη και Αρτέμιδος), καθώς και αν υφίσταται δυνατότητα για εκ νέου οριοθέτηση βάσει του άρθρου 5 παρ. 1 του ν. 4256/2014.

Στο άνω ερώτημα το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Γ΄ Τμήμα) γνωμοδότησε ως εξής:

I. Ιστορικό

1. Με το υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΤΟΠΕΦ/90437/1164/2.11.2020 έγγραφο του Τμήματος Α Οριοθέτησης Υδατορεμάτων, της Δ/νσης Τοπογραφικών Εφαρμογών, της Γενικής Δ/νσης Πολεοδομίας, του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, που υπογράφεται από τον τότε αρμόδιο Υφυπουργό, υποβλήθηκε το ερώτημα που εκτίθεται στο προοίμιο της εισήγησης. Εξαιτίας της αλλαγής στο πρόσωπο του Υφυπουργού Περιβάλλοντος, το ερώτημα επικαιροποιήθηκε με το υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ ΔΤΟΠΕΦ/41484/788/13-4-2023 (αρ. εισερχ. πρωτ. 231-2710/25-4-2023) έγγραφο του Υφυπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας.

2. Το «ρέμα Πύρνας» και ο κλάδος του «ρέμα Κοκκιναρά» έχουν χαρακτηριστεί ως «ιδιαιτέρου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος» με την υπ' αριθμ. ΥΑ 9173/1642/1993 (ΦΕΚ 281/Δ/23-03-1993) απόφαση του Υφυπουργού ΠΕΧΩΔΕ περί «Χαρακτηρισμού ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ρεμάτων, χειμάρρων, ρυακιών του νομού Αττικής» και τα συνοδευτικά της διαγράμματα». Κατατάσσεται δε στα υδατορέματα Γ προτεραιότητας με βάση το Ρυθμιστικό Σχέδιο της Αθήνας (ν. 4277/2014 - ΦΕΚ 156/Α/1.8.2014) και ανήκει στη Β Ζώνη Προστασίας του Κηφισού, στην οποία, με το υπ' αρ. 632/1994 ΠΔ (ΦΕΚ 632/Α/27.06.1994) και το υπ' αρ. 346/2002 ΠΔ (ΦΕΚ 346/Α/2002) τέθηκαν περιορισμοί και απαγορεύσεις (ρύπανσης των υδάτων και του περιβάλλοντος).

3. Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 3 εδ. β. του ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91/ Α/25-4-2002) η επικύρωση του καθορισμού των οριογραμμών υδατορέματος γινόταν με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας, ενώ σε τροποποίηση σχεδίου, η επικύρωση της οριοθέτησης μπορούσε να γίνει με την εγκριτική της τροποποίησης πράξη. Ο νόμος αυτός δεν διέκρινε ως προς το αρμόδιο όργανο επικύρωσης της οριοθέτησης στην περίπτωση ρεμάτων σε περιβαλλοντικά προστατευόμενες περιοχές.

4. Κατ' εφαρμογή του άρθρου 5 του ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91) εκδόθηκαν οι εξεταζόμενες υπ' αριθμ. 7200/8-12-2005 (ΦΕΚ1415/6/27-12-2005) και 4111/18-7-2006 (ΦΕΚ 827/4/ 19-9-2006) αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής, με τις οποίες επικυρώθηκε τμηματικός καθορισμός οριογραμμών του ρέματος Πύρνα –Κοκκιναρά στο Ο.Τ. 390 και στα Ο.Τ. 389,386,384 αντίστοιχα (μεταξύ των οδών Γούναρη και Αρτέμιδος)

στην Κηφισιά, που αφορά συνολικά 43 ιδιοκτησίες¹, κείμενες εκατέρωθεν του ρέματος. Παρά τα επανειλημμένα μας αιτήματα, ο φάκελος της οριοθέτησης, δεν βρέθηκε στα αρχεία των αρμόδιων υπηρεσιών (της πρώην Νομαρχίας και ήδη Περιφέρειας Αττικής και του Δήμου Κηφισιάς) και το πραγματικό προκύπτει από το αρχείο ιδίως της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής.

5. Σε συμμόρφωση προς την ήδη διαμορφωθείσα νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, αρχής γενομένης με τα υπ' αρ. 262/2003 Πρακτικά Επεξεργασίας της Ολομελείας του ΣΤΕ και σε εναρμόνιση με το άρθρο 43 παρ. 2 του Συντάγματος, δημοσιεύθηκε ο ν. 4258/2014². Προ της έκδοσης του ν. 4258/2014, ήδη με το υπ' αριθ. πρωτ. 58015/23-10-2013 έγγραφο της Δ/σης Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υ.Π.Ε.Κ.Α με θέμα «Μελέτη οριοθέτησης τμήματος του ρέματος μεταξύ των οδών Γούναρη και Χαρ. Τρικούπη στο Ο.Τ. 384,386 και 390 του Δήμου Κηφισιάς», είχε επισημανθεί (πέραν των ελλείψεων της υποβληθείσας, σε μια απόπειρα αποκατάστασης της νομιμότητας, μελέτης από τον Δήμο Κηφισιάς, όπως της έλλειψης αποτύπωσης των γραμμών πλημμύρας και των όχθων κ.α.) το γεγονός ότι οι αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας για την οριοθέτηση του τμήματος του ρέματος πρέπει να αντικατασταθούν με Π.Δ/μα.

6. Αντ' αυτού, αρχικά με την υπ' αρ. πρωτ. 118589/15-7-2016 πράξη της Δ/σης Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Αττικής με θέμα «Υπαγωγή σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις του έργου «Διευθέτηση τμήματος ρέματος Πύρνας-Κοκκιναρά μεταξύ της οδού Φυλλίδος και Αύρας στο Ο.Τ. 368 και ήδη κατόπιν διόρθωσης 386 (ένα από τα επίμαχα ΟΤ) του Δήμου Κηφισιάς, της Περιφερειακής Ενότητας Βορείου Τομέα Αθηνών, της Περιφέρειας Αττικής» και ακολούθως με τα υπ' αριθμ. 77731/18/24-05-2018 (αρ πρωτ ΔΤΕΠΑ 1010/2-06-2018) και 182558/23-11-2018 (αρ. πρωτ ΔΤΕΠΑ 236850/27-11-2018) έγγραφα της Δ/σης Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής της Περιφέρειας Αττικής προς την Αποκεντρωμένη Διοίκηση Αττικής επιχειρήθηκε «διευθέτηση του ρέματος Πύρνας -Κοκκιναρά με υπαγωγή σε Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις», προκειμένου να εκδοθεί οικοδομική άδεια στο συγκεκριμένο ΟΤ. (προσωρινή οριοθέτηση)³. Και τούτο

¹ Όπως βεβαιώνεται στο υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΤΟΠΕΦ/73974/1107/3-8-2021 έγγραφο του Τμήματος οριοθέτησης υδατορεμάτων της Δ/σης Τοπογραφικών Εφαρμογών της Γενικής Δ/σης Πολεοδομίας του ΥΠΕΝ.

² Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεσή του «η επικύρωση του καθορισμού των οριογραμμών του υδατορέματος, όταν το προς οριοθέτηση τμήμα του υδατορέματος ευρίσκεται σε κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο ή σε παραδοσιακό οικισμό, ή σε δάση ή σε περιοχές που υπάγονται σε ειδικό καθεστώς προστασίας γίνεται με προεδρικό διάταγμα, που εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού ΠΕΚΑ και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού.» (ΠΕ ΣΤΕ 161/2016, ΠΕ 97/2014).

³ Σχετικό το υπ' αρ. πρωτ. 107310/8-2-2021 έγγραφο της Περιφέρειας Αττικής

παρά την ύπαρξη του υπ' αρ. 63085/1256/ 4-8-2016 εγγράφου του Γενικού Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής, καθώς και του υπ' αρ. 144568/4102/2-8-2016 (ΑΔΑ: 7029465358-ΥΥΒ) εγγράφου της Δ/σης Προστασίας Δασών και Αγροτοπεριβάλλοντος του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας περί αποδοχής της υπ' αρ. 125/2016 γνωμοδότησης του Γ Τμήματος ΝΣΚ, που επεσήμανε ότι *«υφίσταται ζήτημα νομιμότητας των Πρότυπων Περιβαλλοντικών Δεσμεύσεων (ΠΠΔ), που εγκρίθηκαν με την υπ' αρ. πρωτ. 118589/15-7-2016 πράξη της Δ/σης Περιβάλλοντος της Περιφέρειας Αττικής με θέμα «Υπαγωγή σε πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις του έργου «Διευθέτηση τμήματος ρέματος Πύρνας-Κοκκιναρά μεταξύ της οδού Φυλλίδος και Αύρας στο Ο.Τ. 368 και ήδη 386 του Δήμου Κηφισιάς (επίμαχο Ο.Τ.) Π.Ε. Βορείου Τομέα Αθηνών της Περιφέρειας Αττικής».*

7. Ακολούθως, υποβλήθηκε με το με αριθμ. πρωτ. 174289/16/18-1-2017 έγγραφο (Αρ. Πρωτ. Εισερχ. Δ/σης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής -Π.Ε.ΧΩ.ΣΧ. 5602/278/23-01-17) της Δ/σης Τεχνικών Έργων της Περιφέρειας Αττικής, Φάκελος «Μελέτης Οριοθέτησης (με έργο διευθέτησης) τμήματος ρέματος Πύρνας- Κοκκιναρά, μεταξύ των οδών Γούναρη και Χαριλάου Τρικούπη στο Ο.Τ. 384,386 και 390 του Δήμου Κηφισιάς», πλην όμως διαπιστώθηκε ότι δεν είχε ληφθεί υπόψη το σύνολο του ρέματος και όλα τα τεχνικά, γεωλογικά, υδρολογικά και περιβαλλοντικά στοιχεία του και επί λέξει *«η μελέτη οριοθέτησης δεν αντιμετώπιζε το ρέμα, όπως θα έπρεπε, ως οικοσύστημα χρήζον προστασίας, λόγω και του χαρακτηρισμού του φυσικού αυτού σχηματισμού ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, αλλά μόνο ως υδραυλικό υποδοχέα ομβρίων»* και ότι *«ε) Η ζώνη του υδατορέματος όπως προκύπτει από την προτεινόμενη οριοθέτηση στη Μελέτη Οριοθέτησης διέρχεται εντός των Οικοδομικών Τετραγώνων 384 και 390 του Δ. Κηφισιάς (δύο από τα επίμαχα ΟΤ) ...»* για το λόγο αυτό ο φάκελος επιστράφηκε με επισημάνσεις των ελλείψεων προς συμπλήρωση - διόρθωση.

8. Κατόπιν, με το με αριθμ. πρωτ. 103101/30-10-2018 (αρ. πρωτ εισερχ. 100386/5872/6-11-2018) έγγραφο της Διεύθυνσης Τεχνικών Υπηρεσιών της Περιφέρειας Αττικής, επανυποβλήθηκε στη Δ/ση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής θεωρημένος φάκελος «μελέτης οριοθέτησης τμήματος ρέματος Πύργος –Κοκκιναρά, μεταξύ των οδών Γούναρη και Χαρ. Τρικούπη» (με έργο διευθέτησης) των επίμαχων ΟΤ από τον ίδιο ιδιώτη για να εκδώσει οικοδομική άδεια.

9. Με το με αριθ. πρωτ. ΠΕΧΩ/116071/6713/2018/21-1-2019 έγγραφο της Δ/σης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής (κοινοποιηθέν στη Δ/ση Τοπογραφικών Εφαρμογών του Υ.Π.ΕΝ. με αριθ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΤΟΠΕΦ/8244/120/30-1-2019) επισημαίνονται και πάλι ελλείψεις του επανυποβληθέντος φακέλου «Μελέτης οριοθέτησης (με έργο διευθέτησης) τμήματος ρέματος Πύρνας Κοκκιναρά, μεταξύ των οδών Γούναρη και Χαριλάου Τρικούπη» (όπως ότι *«η μελέτη δεν λαμβάνει την πλημμυρική παροχή αιχμής με περίοδο επαναφοράς την 50ετία, ώστε να εξεταστεί η πιθανότητα υπερεκχείλισης» και ότι «για τον καθορισμό των οριογραμμών θα πρέπει να εξεταστεί η θέση της φυσικής κοίτης και να διευκρινιστεί ποιές επιχώσεις και τοιχία είναι αυθαίρετα και ποια εγκεκριμένα»*) και οι παρατηρήσεις αυτές αποστέλλονται στη Δ/ση Τεχνικών Έργων και στη Δ/ση Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής της Περιφέρειας Αττικής για το συντονισμό των απαιτούμενων ενεργειών αρμοδιότητάς τους.

10. Με την από 14-10-2019 (αριθ πρωτ. ΠΕ.ΧΩ.ΣΧ 103715/4533/14-10-2019) αίτηση ιδιώτη, ενεργούντος ως αντιπρόσωπου (δυνάμει του υπ' αρ. 4125/20-1-2016 πληρεξουσίου) των φερόμενων ιδιοκτητών του ΟΤ 390, στη Δ/ση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής κι ενώ δεν έχει υποβληθεί συμπληρωμένος ο φάκελος της οριοθέτησης, ζητήθηκε η ανάκληση των υπ' αριθμ. 7200/8-12-2005 (ΦΕΚ 1415/ Δ/27-12-2005) και 4111/18-7-2006 (ΦΕΚ 827/Δ/19-9-2006) αποφάσεων του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής περί επικύρωσης του καθορισμού οριστικών οριογραμμών τμήματος του ρέματος Πύρνα -Κοκκιναρά μετά του κλάδου Ξενίας, μεταξύ των οδών Γούναρη και Χαριλάου Τρικούπη (Ο.Τ 390 και Ο.Τ. 389, 386, 384 αντίστοιχα).

11. Με την από 5-11-2019 (αρ. πρωτ. ΠΕ.ΧΩ.ΣΧ 112404/4919/5-11-2019) αίτηση και σειρά όμοιων αιτήσεων του ίδιου ιδιώτη στη Δ/ση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού ζητήθηκε η εκκίνηση «διαδικασίας εκ νέου οριοθέτησης» βάσει του άρθρου 5 παρ. 1 του ν. 4256/2014 στα Ο.Τ. 384, 386, 389 και 390 του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου και η εξέταση της νομιμότητας υφιστάμενων κατασκευών και κτηματολογικών πινάκων.

12. Ακολουθως, α) στο υπ' αρ. πρωτ. ΠΕΧΩ/3250/152/28-1-2020 έγγραφο του Τμήματος Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Εφαρμογών της Δ/σης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής και β) στο υπ' αρ. πρωτ. 8691/298/3-2-2020 έγγραφο της Δ/σης Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής,

επισημαίνονται οι ελλείψεις του φακέλου οριοθέτησης, που «εξαιτίας τους δεν έχει προωθηθεί η έκδοση Προεδρικού Διατάγματος». Επειδή δε «στις υπ' αριθμ. 7200/2005 και 4111/2006 αποφάσεις Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας ενδέχεται να έχουν στηριχθεί άλλες διοικητικές πράξεις (π.χ. οικοδομικές άδειες) και να έχουν διαμορφωθεί εμπράγματα δικαιώματα», καλούνται με τα άνω έγγραφα: «1) η Περιφέρεια Αττικής να υποβάλει άμεσα τις διορθώσεις και συμπληρώσεις που υπεδείχθησαν και 2) ο Δήμος Κηφισιάς να ελέγξει τη νομιμότητα των υφιστάμενων κατασκευών στο υπό οριοθέτηση τμήμα και να συντάξει εκθέσεις αυτοψίας για τυχόν αυθαίρετες κατασκευές». Στα έγγραφα αυτά, η Περιφέρεια Αττικής και ο Δήμος Κηφισιάς δεν έχουν ανταποκριθεί μέχρι σήμερα.

13. Επιπλέον, στο υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΠΔΥΠ/17039/180/25-2-2020 έγγραφο της Δ/σης Προστασίας και Διαχείρισης Υδάτινου Περιβάλλοντος του Υ.Π.ΕΝ, επισημαίνεται ότι η εκπόνηση των μελετών δεν χρηματοδοτείται από τον Δήμο ή την Περιφέρεια και γι' αυτό σε συνδυασμό με την πολυπλοκότητα του ιδιοκτησιακού καθεστώτος⁴ δεν έχει ολοκληρωθεί ως σήμερα παρά τις επανυποβολές (χωρίς τις απαιτούμενες διορθώσεις).

14. Κατόπιν των ανωτέρω, υποβλήθηκε το ερώτημα του θέματος περί της δυνατότητας ή υποχρέωσης της Διοίκησης, μετά την παρέλευση χρόνου που υπερβαίνει την δεκαπενταετία, να ανακαλέσει τις, εκδοθείσες από αναρμόδιο όργανο διοικητικές πράξεις, ήτοι τις υπ' αριθμ. 7200/8-12-2005 Αττικής (ΦΕΚ 1415/4/27-12-2005) και 4111/18-7-2006 (ΦΕΚ 827/8/19.9.2006) αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας, σχετικά με την επικύρωση καθορισμού οριστικών οριογραμμών τμήματος του κηρυγμένου ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ρέματος «Πύρνα –Κοκκινάρα» στο Ο.Τ. 390 και στα Ο.Τ. 389, 386 και 384 αντίστοιχα, τα οποία κείνται μεταξύ των οδών Γούναρη και Αρτέμιδος στην Κηφισιά, κατ' εφαρμογή του άρθρου 5 του ν. 3010/2002 (ΦΕΚ 91) (από ποιο όργανο, με ποιες προϋποθέσεις και διαδικασία), καθώς και για τη δυνατότητα ή μη εκ νέου οριοθέτησης.

II. Νομοθετικό πλαίσιο

A. ΝΟΜΙΚΟ ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗΣ ΥΔΑΤΟΡΕΜΑΤΩΝ

15. Σύμφωνα με το άρθρο 6 του ν. 2052/1992 (ΦΕΚ Α94/5-6-1992), που προστέθηκε στην παρ. 3 του άρθρου 6 του ν.880/1979: «Με απόφαση του υπουργού Περιβάλλοντος

⁴ Μεταξύ των φερόμενων ιδιοκτητών και το Δημόσιο σύμφωνα με το υπ' αρ. 9019 ΑΠΑ 2021/16-4-2021 έγγραφο της Κτηματικής Υπηρεσίας Αθηνών – Ανατολικής Αττικής, κατά το οποίο «η εν λόγω έκταση εμπίπτει σε πρώην δασικές εκτάσεις που απώλεσαν το δασικό χαρακτήρα λόγω ένταξης στο σχέδιο πόλης, αλλά διατήρησαν τον δημόσιο χαρακτήρα και παραδόθηκαν στο Υπουργείο Οικονομικών με το υπ' αρ. 1770/13-7-2012 έγγραφο της Δ/σης Δασών ανατολικής Αττικής.

Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων, που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της κυβερνήσεως, χαρακτηρίζονται ρέματα, χείμαρροι και ρυάκια που βρίσκονται εντός του νομού Αττικής ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος. Στην περίπτωση αυτή ο καθορισμός της οριογραμμής (όχθης) των ανωτέρω ρεμάτων, χειμάρρων και ρυακίων γίνεται με Προεδρικό Διάταγμα και με τη διαδικασία που αναφέρεται στην προηγούμενη παρ. 2».

16. Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 3 του ν.4277/2014 (ΦΕΚ 156/Α/1.8.2014) με τίτλο «Ρυθμιστικό σχέδιο Αθήνας και άλλες διατάξεις» «.. Τα καταγεγραμμένα υδατορέματα Β' και Γ προτεραιότητας του ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΟΣ ΙΧ (άρα και οι «Χείμαρροι: Κοκκιναρά, Ξενίας, Σαπφούς»), οριοθετούνται εντός πενταετίας», ενώ σύμφωνα με τις παρ 3β και 5 του άρθρου 20 του ν. 4277/2014: «3β.Ως υδατορέματα Γ' προτεραιότητας χαρακτηρίζονται τα ... περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ρέματα που αναφέρονται στην υπ' αριθμ. ΥΑ 9173/1642/1993 (ΦΕΚ 281 Δ). ...5. Όλα τα περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ρέματα του χερσαίου τμήματος της Αττικής τα οποία χαρακτηρίστηκαν με την ΥΑ 9173/1642/1993 (ΦΕΚ 281 Δ)...Χείμαρρου: Κοκκιναρά, Ξενίας και Σαπφούς..». Για τα υδατορέματα αυτά ισχύουν τα προβλεπόμενα στον ν. 3199/2003 (ΦΕΚ 280/Α/9-12-2003) και την υπ' αριθμ. ΚΥΑ 38822/1542/ Ε103/2010 (ΦΕΚ Β' 1108) ΚΥΑ κοινή υπουργική απόφαση.

17. Στο άρθρο 5 ν. 3010/2002 (ΦΕΚ Α' 91/25-4-2002⁵) που αντικατέστησε το άρθρο 6 του ν. 880/1979 (ΦΕΚ Α'58/22-3-1979) οριζόταν: «1.Οι παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 6 ν. 880/1979 (ΦΕΚ Α' 58), όπως η παρ. 3 συμπληρώθηκε με το άρθρο 6 παρ. 1γ του ν. 2052/1992 (ΦΕΚ Α' 94), αντικαθίσταται με το άρθρο 5 παρ. 1 ν. 3010/ 2002 (Α' 91), ως εξής: «1. Τα υδατορέματα (μη πλεύσιμοι ποταμοί, χείμαρροι, ρέματα και ρυάκια), που βρίσκονται εντός ή εκτός ρυμοτομικού σχεδίου ή εντός οικισμών που δεν έχουν ρυμοτομικό σχέδιο, οριοθετούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του παρόντος άρθρου. Η οριοθέτηση συνίσταται στον καθορισμό και επικύρωση των πολυγωνικών γραμμών εκατέρωθεν της βαθιάς γραμμής του υδατορέματος, οι οποίες περιβάλλουν τις γραμμές πλημμύρας, τις όχθες, καθώς και τα τυχόν φυσικά ή τεχνητά στοιχεία, που αποτελούν αναπόσπαστο μέρος του υδατορέματος. Ο κατά τα ανωτέρω καθορισμός μπορεί να γίνεται και σε τμήματα μόνο των υδατορεμάτων. Στην περίπτωση αυτή η τεχνική έκθεση της επόμενης παραγράφου συνοδεύεται από υδρολογικά, υδραυλικά και περιβαλλοντικά στοιχεία ή μελέτες για το συνολικό μήκος του υδατορέματος. 2. Για την κατά τα ανωτέρω οριοθέτηση απαιτούνται: Ι. Οριζοντιογραφικό και υψομετρικό τοπογραφικό διάγραμμα

⁵ άρθρο 188 παρ. 1-3 του ΠΔ της 14-27.7.1999, Κ.Β.Π.Ν. (Δ' 580).

αποτύπωσης του υδατορέματος..... II. Τεχνική Έκθεση 3.α. Ο καθορισμός των οριογραμμών γίνεται στο τοπογραφικό διάγραμμα...β. Η επικύρωση του καθορισμού γίνεται με απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Περιφέρειας Η απόφαση αυτή ...δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως....».

Με το άρθρο 10 ν. 4258/2014 «Διαδικασία Οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα, ρυθμίσεις Πολεοδομικής νομοθεσίας και άλλες διατάξεις, καταργήθηκε το άρθρο 6 ν. 880/1979 όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 5 παρ. 1 ν. 3010/ 2002.

18. Στα άρθρα 1, 2, 3 ν. 4258/2014, «Διαδικασία Οριοθέτησης και ρυθμίσεις θεμάτων για τα υδατορέματα» (ΦΕΚ Α' 94/14.4.2014) (όπως ισχύουν μετά τον ν. 4585/2020 ΦΕΚ Α' 92/7. 5.2020) προβλέπεται: " Άρθρο 1. Ορισμοί. Για την εφαρμογή του παρόντος νόμου, οι ακόλουθοι ορισμοί έχουν την εξής έννοια: 1. Υδατορέματα ή υδατορεύματα ή ρέματα (μη πλεύσιμοι ποταμοί, χείμαρροι, ρέματα και ρυάκια): οι φυσικές ή διευθετημένες διαμορφώσεις της επιφάνειας του εδάφους που είναι κύριοι αποδέκτες των υδάτων της επιφανειακής απορροής και διασφαλίζουν τη διόδυσή τους προς άλλους υδάτινους αποδέκτες σε χαμηλότερες στάθμες. Στην έννοια του υδατορέματος δεν περιλαμβάνονται 2. Μικρά υδατορέματα... 3. Κοίτη: η φυσική ή διευθετημένη διαμόρφωση του εδάφους στην οποία ρέει μόνιμα ή περιοδικά το νερό του υδατορέματος.⁶...6.Παροχή σχεδιασμού: η παροχή πλημμύρας (ζώνη που κατακλύζεται από τα νερά)... 7... 8...9. Οριογραμμές υδατορέματος: οι πολυγωνικές γραμμές και από τις δύο πλευρές της βαθιάς γραμμής του υδατορέματος, που περιβάλλουν σωρευτικά: α) τις όχθες του υδατορέματος, β) τις γραμμές πλημμύρας και γ) οποιοδήποτε φυσικό ή τεχνητό στοιχείο, που αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του υδατορέματος, το οποίο έχει περιβαλλοντική αξία και χρήζει προστασίας.10.Καθορισμός οριογραμμής: Αποτύπωση των οριογραμμών στο οριζοντιογραφικό και υψομετρικό διάγραμμα 11. Οριοθέτηση: Η διαδικασία και η επικύρωση του καθορισμού των οριογραμμών του υδατορέματος, σύμφωνα με τη διαδικασία του άρθρου 3 του ν. 4258/2014, με στόχο την εξασφάλιση της απρόσκοπτης απορροής των επιφανειακών νερών και την περιβαλλοντική προστασία του υδατορέματος. 12. Ζώνη υδατορέματος: ζώνη που περικλείεται από οριογραμμές ρέματος

⁶ Παππάς σε Α. Γεωργιάδη-Μ. Σταθόπουλου, Ερμηνεία Αστικού Κώδικα, άρθρο 967 αρ.5, Α. Γεωργιάδης, Εμπράγματο Δίκαιο, 2010, § 13, ιiii, αρ. 8 .1. Σπυριδάκης, Εμπράγματο Δίκαιο, Τόμος Α', 2001, Κεφ.ΣΤ', αρ.56.3, Ε. Γεωργιακάκη, Κοινόχρηστα Πράγματα, Εκλαίκευμένη Νομ. Βιβλιοθήκη, Γεν. Εποπτεία Σπυριδάκης Ι., 2006, σ.24, Δ. Παπαστερίου, Εμπράγματο Δίκαιο, Τόμος Ι, 2008, §11,VI,Γ, αρ.57, παραπ. υπ' αριθμ.69 στην ΑΠ 1731/2006). (Ολομ ΑΠ 24/2001, ΑΠ 391/2010). Η κοίτη θεωρείται παγίως κοινόχρηστη κατά το άρθρο 967 ΑΚ, γιατί χωρίς αυτή δε νοείται ελεύθερη και αέναη ροή νερού. (Ι. Καράκωστας, Αστικός Κώδικας, Ερμηνεία - Σχόλια - Νομολογία, Τόμος 7Α', άρθρο 967 αρ.9, 8. Βαθρακοκόιλης, Ερμηνεία - Νομολογία Αστικού Κώδικα Τόμος Δ', Ημίτομος Α', άρθρο 967 αρ. 7, και ΑΠ 34/2008).

13. Διευθέτηση υδατορέματος: η επέμβαση στο υδατόρεμα, με την εκτέλεση των αναγκαίων έργων με σκοπό τη βελτίωση των συνθηκών ροής, τη μείωση των κινδύνων από πλημμύρες και τον έλεγχο των διαβρώσεων και των αποθέσεων φερτών υλικών. Στα έργα αυτά περιλαμβάνεται και η εκτροπή του υδατορέματος⁷ και η υποκατάσταση του με κλειστό ή ανοιχτό τεχνικό έργο στην ίδια ή διαφορετική θέση».

19. Άρθρο 2. Φάκελος Οριοθέτησης - Πρόταση Οριοθέτησης_1. Για την οριοθέτηση των υδατορεμάτων απαιτείται η εκπόνηση και υποβολή σε συμβατική και ηλεκτρονική μορφή Φακέλου Οριοθέτησης, ο οποίος περιλαμβάνει τα ακόλουθα: α) Οριζοντιογραφικό και υψομετρικό τοπογραφικό διάγραμμα αποτύπωσης του προς οριοθέτηση υδατορέματος, σε κατάλληλη κλίμακα (πρόσφορη για τον πολεοδομικό σχεδιασμό της περιοχής).....

β) (Προηγούμενη) Υδρολογική και Υδραυλική⁸ μελέτη με τις οποίες περιγράφονται οι (υδρολογικές) συνθήκες στη λεκάνη απορροής του υδατορέματος... γ) Συνοπτική Τεχνική Έκθεση η οποία περιλαμβάνει: αα) στοιχεία σχετικά με τις γεωλογικές, γεωμορφολογικές συνθήκες της περιοχής..., ββ) έκθεση περιβάλλοντος, στην οποία περιγράφεται η υφιστάμενη κατάσταση του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος της προς οριοθέτηση περιοχής και της λεκάνης απορροής ... περιγράφεται η οικολογική κατάσταση του υδατορέματος σε ολόκληρο το μήκος του. δ) Πρόταση για τον καθορισμό των οριογραμμών (Πρόταση Οριοθέτησης) του υδατορέματος, με βάση τις μελέτες...

20. Στην παρ. 3 του άρθρου 2 προβλέπεται «3.Η οριοθέτηση μπορεί να γίνεται και σε τμήματα των υδατορεμάτων (τμηματική οριοθέτηση). Στην περίπτωση αυτή ο Φάκελος Οριοθέτησης, συνοδεύεται από υδρολογική μελέτη για το σύνολο του ανάντη τμήματος του υδατορέματος, από υδραυλική μελέτη στην οποία λαμβάνεται υπόψη το σύνολο της λεκάνης απορροής του υδατορέματος_μέχρι το σημείο οριοθέτησης, για τον ασφαλή προσδιορισμό των γραμμών πλημμύρας, καθώς και από έκθεση περιβάλλοντος για την προς οριοθέτηση περιοχή.”.

⁷ Εκτροπή ρέματος (άρθρο 3 παρ. 3 ν.4258/2014) Εφόσον για την εξασφάλιση της τεχνικής αρτιότητας και ασφαλούς λειτουργίας έργων προτείνεται διευθέτηση της ροής υδάτων σε άλλη θέση (εκτροπή ρέματος), η οριοθέτηση υλοποιείται στη νέα θέση, καθώς και στην παλιά, εφόσον από τη μελέτη προβλέπεται η διατήρηση της υφιστάμενης κοίτης. Εκτροπή δηλαδή είναι η με μηχανικά μέσα μεταφορά ενός ρέματος από τη φυσική κοίτη του σε μία νέα κοίτη, που μπορεί να έχει τον ίδιο ή διαφορετικό αποδέκτη.

⁸ Κατά το ίδιο άρθρο παλαιότερη εγκεκριμένη Υδρολογική- Υδραυλική Μελέτη, τουλάχιστον σε στάδιο Προμελέτης, μπορεί να επικαιροποιηθεί αντί νέας σύμφωνα και με το άρθρο 3 της ΚΥΑ 140055/ 13.1.2017 των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας, Υποδομών και Μεταφορών με τίτλο «Τεχνικές προδιαγραφές σύνταξης του φακέλου οριοθέτησης κατ’ άρθρο 2 παρ. 5 ν. 4258/2014 «Διευκρινίσεις για εφαρμογή διαδικασίας οριοθέτησης» (ΦΕΚ Β’ 428/2017).

21. Σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 3 «3. Μετά την ανωτέρω διαδικασία εκδίδεται πράξη επικύρωσης του καθορισμού των οριογραμμών του υδατορέματος (οριοθέτηση) από:1 Τον Γενικό Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης στην περίπτωση 2.1α του παρόντος άρθρου, μετά από εισήγηση της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.2 Τον Υπουργό Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής στην περίπτωση 2.1β του παρόντος άρθρου, μετά από εισήγηση της αρμόδιας Υπηρεσίας Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας. 3 Τον Υπουργό Υποδομών, Μεταφορών και Δικτύων.. Η πράξη επικύρωσης του καθορισμού των οριογραμμών του υδατορέματος συνοδεύεται από το τοπογραφικό διάγραμμα της περίπτωσης α της παρ. 1 του άρθρου 2 και δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. 4.... 5. Στις περιπτώσεις έγκρισης ή τροποποίησης σχεδίου πόλης και οικισμών ή έγκρισης πολεοδομικής μελέτης Οικοδομικών Συνεταιρισμών και Ιδιωτικών Πολεοδομήσεων, η οριοθέτηση των υδατορεμάτων που εμπίπτουν σε αυτά, μπορεί να γίνεται με τη διοικητική πράξη έγκρισης ή τροποποίησης του σχεδίου ή της έγκρισης της πολεοδομικής μελέτης, αντίστοιχα. Και στην περίπτωση αυτή η διαδικασία οριοθέτησης ολοκληρώνεται, σύμφωνα με τα άρθρα 2-3 του ν.4258/2014.»

22. Στο άρθρο 3 παρ. 4 του ν. 4258/2014 ορίζεται: «4. Κατ' εξαίρεση, όταν το προς οριοθέτηση τμήμα του υδατορέματος ευρίσκεται σε κηρυγμένο αρχαιολογικό χώρο ή σε παραδοσιακό οικισμό, η επικύρωση του καθορισμού των οριογραμμών του υδατορέματος γίνεται με προεδρικό διάταγμα, το οποίο εκδίδεται με πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού. Για την έκδοση απαιτείται η προηγούμενη εισήγηση της Διεύθυνσης Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, όταν ο Φάκελος Οριοθέτησης συντάσσεται με μέριμνα της Υπηρεσίας αυτής, ή της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, όταν ο Φάκελος Οριοθέτησης συντάσσεται με μέριμνα της Υπηρεσίας αυτής και στις περιπτώσεις δ', ε' και στ' της παρ. 4 άρθρου 2 ν. 4258/2014.Στην περίπτωση 2.1α της παρ. 2 του παρόντος ο φάκελος με τη θεωρημένη μελέτη οριοθέτησης και τις προβλεπόμενες κατά περίπτωση γνωμοδοτήσεις διαβιβάζονται από τη Διεύθυνση Περιβάλλοντος και Χωρικού Σχεδιασμού της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης προς τη Διεύθυνση Πολεοδομικού Σχεδιασμού του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Ενέργειας, προκειμένου αυτή να μεριμνήσει για τη διαδικασία έκδοσης του οικείου π.δ.» Για τις εισηγήσεις και γνωμοδοτήσεις που πρέπει να

προηγηθούν της έκδοσης ΠΔ/τος για τις προστατευόμενες περιοχές (αρχαιολογικούς χώρους, παραδοσιακούς οικισμούς, περιοχές Natura) ισχύει το άρθρο 3 του Ν 4258/2014.

23. Στο άρθρο 4 ν. 4258/2014, μετά τον ν. 4612/2019 (Α' 77/23.05.2019) και το άρθρο 127 του ν. 4685/2020 προβλέπονται οι περιπτώσεις όπου δεν απαιτείται οριοθέτηση ήτοι:

«α) Για την εκτέλεση των πάσης φύσεως εργασιών άρσης προσχώσεων, εξαιρουμένων των αμμοληψιών, καθαρισμού κοίτης⁹,... και επισκευής υφισταμένων αντιπλημμυρικών έργων...β) Για την εκτέλεση εργασιών καθαίρεσης αυθαιρέτων κατασκευών, γ) Για την κατασκευή φραγμάτων...δ) Για την κατασκευή ή επισκευή ή καθαίρεση γεφυρών ..ε) Για την κατασκευή έργων υποδομής... στ) Για την κατασκευή των έργων ορεινής υδρονομίας... και δασοτεχνικών έργων. ζ) Για έργα... Εθνικής Άμυνας...και .. για την άμεση αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών ...η) Για μικρά υδατορέματα, όπως ορίζονται στην παρ. 2 του άρθρου 1 του παρόντος, δεν απαιτείται η οριοθέτησή τους. Κατ' εξαίρεση και εφόσον συντρέχουν ειδικοί λόγοι προστασίας αυτών, είναι δυνατή η οριοθέτησή τους με απόφαση του (Γενικού) Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης που εκδίδεται μετά από εισήγηση της Διεύθυνσης Υδάτων και της Διεύθυνσης Περιβάλλοντος της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 ν. 4258/2014.» Για τις περιπτώσεις μικρών υδατορεμάτων, εντός της Περιφέρειας Αττικής απαιτείται και η σύμφωνη γνώμη της Κεντρικής Συντονιστικής Επιτροπής του άρθρου 140 ν. 4070/2012 (ΦΕΚ Α' 82/10-4-2012).

Σύμφωνα δε με το άρθρο 7 της υπ' αριθμ. 140055/15.2.2017 (ΦΕΚ Β' 428) ΚΥΑ των Υπουργών Περιβάλλοντος και Ενέργειας και Υποδομών και Μεταφορών, για τη συνδρομή των ειδικών λόγων συνεκτιμώνται οι επιπτώσεις που μπορεί να έχει η προτεινόμενη δραστηριότητα πλησίον ή επί του ρέματος, που ενδεχομένως να συντελέσει στην αλλοίωση της φυσικής του κατάστασης και λειτουργίας.

24. Στο άρθρο 5 ν. 4258/2014 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 143 ν. 4495/2017 (Α 167/3.11.2017), το άρθρο 64 παρ. 1 ν. 4602/2019 (Α' 45/9.3.2019) και το άρθρο 127 ν. 4685/2020 (ΦΕΚ 92/Α/7.5.2020) υπό τον τίτλο «Ειδικές διατάξεις» προβλέπεται:

«1. Τα υδατορέματα των οποίων οι οριογραμμές έχουν καθοριστεί, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 6 του ν. 880/1979 (Α' 58) και του άρθρου 5 του ν. 3010/2002 (Α'

⁹ Στον καθαρισμό εντάσσεται η αποψίλωση της φυσικής βλάστησης εντός της κοίτης του ρέματος που αποτελεί εμπόδιο της ελεύθερης ροής των επιφανειακών υδάτων.

91), εφόσον έχει επέλθει σημαντική μεταβολή των πραγματικών υδραυλικών, περιβαλλοντικών και πολεοδομικών δεδομένων βάσει των οποίων έγινε η αρχική οριοθέτηση, μπορεί να οριοθετούνται εκ νέου, σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4258/2014 Για την κίνηση της διαδικασίας της εκ νέου οριοθέτησης απαιτείται, στην περίπτωση αυτή, απόφαση του Γενικού Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, η οποία εκδίδεται μετά από εισήγηση της οικείας Διεύθυνσης Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης με την επιφύλαξη της διάταξης της παρ. 4 του άρθρου 3 του ν. 4258/2014».

25. Σύμφωνα με το άρθρο 28 ν. 4067/2012 ("Νέος Οικοδομικός Κανονισμός", Α 79), «οι όροι και προϋποθέσεις δόμησης κοντά σε ρέματα καθορίζονται με ΠΔ, που εκδίδεται μετά από πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας», και κατ' άρθρο 7 ν. 4447/2016 «Χωρικός σχεδιασμός βιώσιμη ανάπτυξη και άλλες διατάξεις Α 241», «ενσωματώνονται στα Τοπικά Πολεοδομικά Σχέδια». Τέλος, σύμφωνα με το άρθρο 9 ν.4258/2014, τροποποιηθέν με τον ν. 4759/2020 («Εκσυγχρονισμός της Χωροταξικής και Πολεοδομικής Νομοθεσίας και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α' 245/9-12-2020»), «Σε ρέματα με καθορισμένες οριογραμμές: α) Απαγορεύεται απολύτως η δόμηση εντός της έκτασης της περικλειόμενης από τις οριογραμμές του ρέματος. β) Ως την έκδοση του π.δ. (του άρθρου 28 παρ. 1 ν. 4067/2012), οι αποστάσεις δόμησης από τις γραμμές πλημμύρας (άρθρου 5 παρ. 2 ν. 4258/2014) ορίζονται:
Α. Εντός σχεδίου/οικισμών: 10 μέτρα από κάθε γραμμή πλημμύρας
Β. Για τις εκτός σχεδίου περιοχές: 20 μέτρα από κάθε μία γραμμή πλημμύρας...»

B. ΑΝΑΚΛΗΣΗ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

26. Στο άρθρο 21 παρ. 1 και 2 του ν. 2690/1999 (ΦΕΚ Α45/9-3-1999, Κώδικα Διοικητικής Διαδικασίας) ορίζεται η αρμοδιότητα και η διαδικασία ανάκλησης: «Αρμόδιο για την ανάκληση ατομικής διοικητικής πράξης όργανο είναι εκείνο που την εξέδωσε ή που είναι αρμόδιο για την έκδοσή της» (παρ. 1) «Για την ανάκληση δεν είναι απαραίτητο να τηρείται η διαδικασία που προβλέπεται για την έκδοση της πράξης, εκτός αν ανακαλείται πράξη νόμιμη ή πράξη παράνομη ύστερα από εκτίμηση πραγματικών περιστατικών» (παρ. 2).

III. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΤΩΝ ΔΙΑΤΑΞΕΩΝ

A. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΤΟΥ ΝΟΜΙΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΤΩΝ ΥΔΑΤΟΡΕΜΑΤΩΝ

27. Κατά το άρθρο 24 παρ. 6 του Συντάγματος, το φυσικό περιβάλλον έχει αναχθεί σε αυτοτελώς προστατευόμενο αγαθό, ενώ κατά την παρ. 1 του ίδιου άρθρου, η προστασία

του φυσικού περιβάλλοντος αποτελεί δικαίωμα καθενός ως απόρροια του κατ' άρθρο 57 ΑΚ δικαιώματος της προσωπικότητας (ΑΠ 34/2008, ΑΠ 1731/2006) και υποχρέωση του Κράτους, που λαμβάνει για την αποτελεσματική διαφύλαξή του, όλα τα αναγκαία και πρόσφορα μέτρα, νομοθετικά ή διοικητικά (κανονιστικά ή ατομικά), προληπτικού και κατασταλτικού χαρακτήρα, παρεμβαίνοντας στον αναγκαίο βαθμό στην (οικονομική ή άλλη) ατομική ή συλλογική δραστηριότητα.

28. Μεταξύ των ουσιωδών στοιχείων του φυσικού περιβάλλοντος, των οποίων το άρθρο 24 του Συντάγματος επιβάλλει στο Κράτος αυτοτελή προστασία συμπεριλαμβάνονται τα υδατορέ(ύ)ματα ή ρέματα¹⁰ (ΣτΕ 4272/2015¹¹, 1242/2008 7μ.), ήτοι οι φυσικές ή διευθετημένες πτυχώσεις της επιφάνειας του εδάφους, με ιδιαίτερα υδρολογικά και υδραυλικά χαρακτηριστικά (κυρίως λεκάνη απορροής ΣτΕ 1927/2011, 1151/2007 7μ), που τους προσδίδουν την ιδιότητα του ρέματος, κατά την αιτιολογημένη επιστημονική κρίση της Διοίκησης (ΣτΕ 762/2020, 915/2017, 4446/2011, 4443/2011), μέσω των οποίων συντελείται κυρίως η επιφανειακή απορροή των πλεοναζόντων, συνεχώς ή περιοδικώς ρεόντων, επιφανειακών υδάτων (άρθρο 2 παρ. 2 περ. Ι' ν. 3199/2003) της ξηράς προς τη θάλασσα (διόδευση σε άλλους αποδέκτες χαμηλότερης στάθμης) (ΠΕ ΟΛΣΤΕ 262/2003, ΣτΕ 319/2002). Εκτός, όμως, από τη συμβολή τους στην αντιπλημμυρική προστασία, τα ρέματα αποτελούν και φυσικούς αεραγωγούς, μαζί δε με την χλωρίδα και πανίδα τους συγκροτούν οικοσυστήματα με ιδιαίτερο μικροκλίμα (ΣτΕ 1127/2011, 2890/2006, 2656/1999). Συμβάλλουν πολλαπλώς στη μείωση της αστικής θερμικής νησίδας και βελτίωση του κλίματος στις πυκνοδομημένες πόλεις, εμπλουτίζοντας τον υδροφόρο ορίζοντα. Αναβαθμίζουν το περιβάλλον αισθητικά και οικολογικά και είναι, ως μέσο δικτύωσης του αστικού ιστού, ζωτικής σημασίας για τους οικισμούς που διασχίζουν (ΣτΕ 1801/1995), προστατεύονται δε σε όλη τους την έκταση, ανεξαρτήτως διαστάσεων (ΣτΕ 2669/2001 7μελής) ως παράγοντες βιώσιμης ανάπτυξης και ισορροπίας του φυσικού και οικιστικού περιβάλλοντος. (ΣτΕ 3171/2013, 899/2011 7μελής,

¹⁰ Χείμαρροι με εποχική ροή και ανά περιόδους ορμητικά νερά και μη πλεύσιμοι ποταμοί με ροή συνεχή ή με διακυμάνσεις. Σχετικά βλ. Αραβαντινός Α.Κοσμάκη Π. Υπαίθριοι χώροι στην πόλη: Θέματα ανάλυσης και πολεοδομικής οργάνωσης αστικών ελεύθερων χώρων-πρασίνου Αθήνα 1988, Καραλή Μ. Παρεμβάσεις σε ρέματα/ Προτάσεις Σχεδιασμού-Ερευνητικό Πρόγραμμα Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών ΕΜΠ Αθήνα 2000 Δημητράκου Μ Σύγχρονες τάσεις διαχείρισης αστικών ρεμάτων ΕΜΠ Αθήνα 2013, Μ. Μπάκαβου, Φ. Φωτόπουλο, Περί ρεμάτων,, Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σ. 25-26, Δ. Βασιλειάδη, Χ. Διβάνη, Μ. Κουσκουνά, Α. Παπαετρόπουλο, Περιβάλλον: Διαγράμματα, Σχόλια, Νομολογία, Νομική Βιβλιοθήκη 2016, σ. 142, Γλ. Σιούτη, Εγχειρίδιο Δικαίου Περιβάλλοντος, β' έκδ.. Σάκκουλα Αθήνα, Θεσ/νίκη 2011 σ. 263.

¹¹ ΣτΕ 4272/2015: ακυρώθηκε παράλειψη της Διοίκησης λήψης μέτρων κατά αυθαιρέτων κατασκευών, που οδηγούν σε εκτροπή ρέματος.

2890/2006, 2591/2005 7μ., 2315/2002, 319/2002, ΝΣΚ Ολομ 322/2015) (άρθρο 157, 349 ΚΒΠΝ).

29. Το Κράτος συνεπώς, υποχρεούται, λόγω δημοσίου συμφέροντος, να μεριμνά για τη διατήρηση των πάσης φύσης ρεμάτων στη φυσική τους κατάσταση ως κοινόχρηστων οικοσυστημάτων (ΣΤΕ 2145/2020, 1979/2017, 2719/2014, 1644/2006, 2591/2005 7μ.) και να διασφαλίζει την επιτελούμενη από αυτά λειτουργία, ελεύθερης ροής και απορροής των υδάτων (ΣΤΕ 1707/2016, 3237/2014, 572, 573, 574/2012, 899/2011 7μελής, ΣΤΕ 3849/2006 επ., 319/2002, 2669/2001, 2659/2001, 2656/1999, Π.Ε. Ολομ. 262/2003), απαγορεύοντας κάθε αλλοίωση (τεχνητή ή μη) της φυσικής τους κατάστασης, επίχωση ή κάλυψη της κοίτης τους (ιδίως στα σημεία διακλάδωσης: ΣΤΕ 1644/2006). Η ανάγκη προστασίας του υδάτινου περιβάλλοντος από πλημμύρες, αυθαίρετη δόμηση, ρύπανση επιτάσσει τη διευθέτηση των ρεμάτων μέσω πολεοδομικού σχεδιασμού, που να τα λαμβάνει υπόψη. Ο χώρος που καταλαμβάνει το ρέμα δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως οικοδομήσιμος, ακόμα και για ανέγερση κοινωφελών κτιρίων, παρά μόνο κοινόχρηστος (ΣΤΕ 2669/2001 ΣΤΕ 2315/2002, ΣΤΕ 899/2011, ΣΤΕ 572, 573, 574/2012, ΣΤΕ 3237/2014, ΣΤΕ 1707/2016). Η εκτέλεση τεχνικών έργων πλησίον ρέματος (και η διευθέτηση της κοίτης και των πρηνών του) επιτρέπεται μόνον στο απολύτως αναγκαίο μέτρο, εφόσον διασφαλίζεται η ανεμπόδιστη επιτέλεση της φυσικής του λειτουργίας¹², κατόπιν προηγούμενης οριοθέτησης. (ΣΤΕ 670/2020, 856/2018, 2752/2013 7μ, ΣΤΕ 1417/2011, 899/2011 7μελής, 463/2010 Ολ. 1242/2008 7μ, 3849/2006 7μελής, 2873/2004, Π.Ε. Ολ. 262/2003, 2315/2002, 2215/2002, 1407/2001). Ιδιαίτερα στην εποχή της κλιματικής αλλαγής, κατ' εφαρμογή διεθνώς εφαρμοζόμενων πρακτικών διαχείρισης των ρεμάτων επιβάλλεται η αναβάθμισή τους, με αποκατάσταση (restoration), επαναφορά (rehabilitation), αποκάλυψη (daylighting)¹³ και πρωτίστως οριοθέτηση.

¹² Της ελεύθερης ροής των υδάτων, στους πλεύσιμους ποταμούς σύμφωνα με τα άρθρα 4, 5, 6, 7, 31 ν. 2971/2001 (ΦΕΚ Α' 285), στα ρέματα σύμφωνα με τ' άρθρα 1-10 ν. 4258/2014 (ΦΕΚ Α 94)

¹³ Αποκατάσταση ρέματος: επαναφορά της δομής και λειτουργίας του συνόλου ή μέρους των λειτουργιών υδάτινων αποδεκτών, που έχουν υποβαθμιστεί από ανθρωπογενείς πιέσεις. Οικολογική αποκατάσταση: επαναφορά του οικοσυστήματος σε αντίστοιχες με τις επικρατούσες προ της διατάραξης συνθήκες. Επειδή τα οικοσυστήματα είναι δυναμικά, η δημιουργία ίδιων συνθηκών είναι πρακτικά αδύνατη. Επαναφορά: μερική ανάκτηση των λειτουργιών του οικοσυστήματος κι επιστροφή στις συνθήκες προ διατάραξης, με μέτρα απομάκρυνσης πηγών όχλησης, επαναφοράς λειτουργιών του οικοσυστήματος, για τη δημιουργία περιβάλλοντος υποστηρικτικού των φυσικών οικοσυστημάτων. Αποκάλυψη ρέματος (μέρος της αποκατάστασης): ανάδυση στην επιφάνεια της γης ολόκληρου ή μέρους καλυμμένου ρέματος κατόπιν ανθρώπινης παρέμβασης και διευθετημένου σε υπόγειους αγωγούς. Η υδάτινη διαδρομή επαναφέρεται στη διαδρομή προ ανθρώπινης παρέμβασης, άλλως δημιουργείται οδός μεταξύ των νέων διαμορφώσεων στον χώρο.

30. Η διασφάλιση της ελεύθερης αέναης ροής των υδάτων, μέσω επιτρεπόμενων σ' αυτά επεμβάσεων, απαιτεί να έχει προηγηθεί, πριν την πραγματοποίηση οποιασδήποτε δραστηριότητας πλησίον ρέματος, η ειδική διαδικασία αποτύπωσης και καθορισμού των οριογραμμών του (οριοθέτηση)¹⁴, με σκοπό την αποτύπωση της φυσικής κοίτης¹⁵ ως υδρογεωλογικού στοιχείου, ώστε η όποια μελετώμενη επέμβαση επιτραπεί, να έχει λάβει υπόψη την ύπαρξή του και την επιτελούμενη λειτουργία του¹⁶ ως οικοσυστήματος. [ΣΤΕ 1359/2020, 670/2020, 2165/2019, ΣΤΕ 856/2018, 1979/2017, 1707/2016, ΣΤΕ 295/2013 (Αναστ.), ΣΤΕ 2752/2013 7μ, 2694/2012 7μ, 574/2012 7μ., 899/2011 7μ., ΣΤΕ ΟΛ 463/2010, ΣΤΕ 1242/2008 7μ, 3849/2006 7μ, 2890/2006, 3731/2005, 319/2002, 2656/1999, 4654/1996, 5078/1995, Π.Ε. 259/2014, 209/2010, 201/2000]. Δεν περιλαμβάνονται στα ρέματα και δεν απαιτούν οριοθέτηση εγγειοβελτιωτικά έργα και μικρά ρέματα (επιφανειακά ή μισγάγγειες¹⁷).

31. Σήμερα η διαδικασία οριοθέτησης των ρεμάτων (με έργα διευθέτησης¹⁸ ή όχι) προβλέπεται στα άρθρα 2, 3 και 10 του ν. 4258/2014 (τροποποιηθέντα με το άρθρο 130 παρ. 4 ν. 4685/2020 –ΦΕΚ Α' 92/07.05.2020), σύμφωνα με τα οποία, αφού ελεγχθεί και θεωρηθεί αρμοδίως ο σχετικός φάκελος, εκδίδεται η πράξη οριοθέτησης του ρέματος από τον (Γενικό) Γραμματέα της Αποκεντρωμένης Διοίκησης ή τον καθ' ύλην αρμόδιο Υπουργό ΥΠΕΝ/ ΥΠΟΜΕΔΙ και με το σχετικό τοπογραφικό διάγραμμα δημοσιεύονται στο ΦΕΚ.

32. Κατ' εξαίρεση, κατ' άρθρο 3 παρ. 4 ν. 4258/2014 Προεδρικό Διάταγμα απαιτείται για:

α) Κηρυγμένους Αρχαιολογικούς χώρους-παραδοσιακός οικισμός: Η οριοθέτηση γίνεται, με π.δ., κατόπιν πρότασης του Υπουργού Περιβάλλοντος και του κατά περίπτωση

¹⁴ Και καθ' ερμηνεία των διατάξεων του άρθρου 5 του ν. 3010/2002 (Α' 91), με το οποίο αντικαταστάθηκαν οι παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 6 του ν. 880/1979 (Α' 58), ο καθορισμός των οριογραμμών του ρέματος αποτελεί κατά νόμο προϋπόθεση για την εκτέλεση οποιουδήποτε έργου πλησίον (ΣΤΕ 463/2010 ΟΛ., ΣΤΕ 2752/2013 7μ., 4494/2009 7μ.).

¹⁵ Φυσική κοίτη: φυσική διαμόρφωση του εδάφους, μετακινούμενη λόγω διάβρωσης και εναπόθεσης φερτών υλών (οποτέ είτε έχουμε νέα είτε νησίδες εντός της), με ρέον μόνιμα ή περιοδικά νερό. Δεν αφορά η πραγματική κατάσταση της κατόπιν αυθαίρετων επιχώσεων (ΣΤΕ 1979/2017, 3717/2013, 899/2011 7μ.)

¹⁶ Αν εμποδίζεται η λειτουργία του , οι περίοικοι με έννομο συμφέρον προσβάλλουν διοικητικές πράξεις δόμησης (ΣΤΕ 50/2018). Η αμφισβήτηση της νομιμότητας της οριοθέτησης ανήκει στην ακυρωτική αρμοδιότητα του Ε τμ του ΣΤΕ (ΣΤΕ 2473/2018).

¹⁷ Μισγάγγεια/μισγάγκεια είναι η γραμμή συνάντησης δύο κλιτύων κατά τα χαμηλότερα σημεία τους, ενώ τα νερά της βροχής συγκεντρώνουν οι γραμμές ρύσης υδάτων. Είναι επιφανειακές πτυχώσεις του εδάφους, αποδέκτες υδάτων επιφανειακής απορροής, με μικρή έκταση λεκάνης απορροής.

¹⁸ Στις περιπτώσεις κατασκευής έργων διευθέτησης: α) για έργο Α κατηγορίας ν. 4014/2011 και της σχετικής ΚΥΑ ακολουθείται η διαδικασία περιβαλλοντικής αδειοδότησης (ΑΕΠΟ), β) στη ΜΠΕ περιλαμβάνεται επιπλέον πρόταση οριοθέτησης για τον καθορισμό των οριογραμμών του ρέματος και συνοπτική έκθεση του φακέλου οριοθέτησης, γ) πριν από την εκτέλεση τεχνικών έργων πλησίον ρέματος απαιτείται οριοθέτηση, δ) μετά την ΑΕΠΟ επικυρώνεται η οριοθέτηση, ε) για έργο Β κατηγορίας ν. 4014/2011 και της σχετικής ΚΥΑ, για την έγκριση της υδραυλικής μελέτης απαιτείται η τήρηση διαδικασίας υπαγωγής στις Πρότυπες Περιβαλλοντικές Δεσμεύσεις του άρθρου 8 ν. 4014/2011 (άρθρο 3 παρ. Β' του Ν.4250/2014).

συναρμόδιου Υπουργού. (άρθρο 3 παρ. 4 ν. 4258/2014)

β) περιοχές Natura και δάση, όπου δεν τηρείται η διαδικασία του άρθρου 3 ν. 4258/2014, διότι προστατεύονται από ειδικότερες διατάξεις. (άρθρο 3 παρ. 4 εδ. Τελ. ν.4258/2014).

γ) την έγκριση/τροποποίηση σχεδίου πόλης-οικισμών ή πολεοδομικής μελέτης οικοδομικών συνεταιρισμών/ ιδιωτικής πολεοδόμησης: Η οριοθέτηση γίνεται με τη διοικητική πράξη έγκρισης ή τροποποίησης του σχεδίου ή έγκρισης της πολεοδομικής μελέτης και ολοκληρώνεται κατά τη διαδικασία των άρθρων 2, 3 ν. 4258/2014.

Κατά τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας, η ανωτέρω απαρίθμηση είναι ενδεικτική, αφού «σύμφωνα με τα άρθρα 43 παρ. 2 και 24 του Συντάγματος η επικύρωση της οριοθέτησης ρεμάτων σε οικισμούς ή περιοχές εντός ή εκτός σχεδίου, που λόγω του χαρακτήρα τους (ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος ή ειδικού καθεστώτος προστασίας) χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας, όπως κατά τη νομολογία: αρχαιολογικοί χώροι, αρχιτεκτονικά ή παραδοσιακά σύνολα, παραδοσιακοί οικισμοί, παραλιακές περιοχές ή οικισμοί, τουριστικοί τόποι, δάση, δασικές εκτάσεις, τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, ευαίσθητα οικοσυστήματα) επιτρέπεται να γίνει μόνον με προεδρικό διάταγμα (ΣΤΕ 5/2020, 1359/2020, ΠΕ 97/2014 5μ.), εκδιδόμενο κατόπιν πρότασης του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και ενδεχομένως και του συναρμόδιου Υπουργού, ακόμα και αυτές που έχουν οριοθετηθεί, όπως εν προκειμένω, υπό το καθεστώς του άρθρου 6 ν. 880/1979 όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 5 του ν. 3010/2002 (Α' 91), με το οποίο αντικαταστάθηκαν οι παρ. 1, 2 και 3 του άρθρου 6 του ν. 880/1979 (Α' 58), (Πρακτικό ΟΛΣΤΕ 262/2003, ΣΤΕ 4494/2009 7μ., 1242/2008 7μ., 1602/2016, 2165/2019). Και τούτο διότι, όπως κρίθηκε από το Συμβούλιο της Επικρατείας (ΣΤΕ 1979/2017, 161/2016, 1492/2013 7μ, 4494/2009 7μ, 1242/2008 7μ, Π.Ε. 262/2003 Ολ) καθ' ερμηνεία του άρθρου 6 του ν 880/1979, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 5 του ν. 3010/2002 (ΣΤΕ 1602/2016, 4494/2009 7μ., 1242/2008 7μ. Π.Ε. 262/2003 Ολ.) και των άρθρων 3, 9 του ν. 4258/2014 (ΣΤΕ 5/2020, 2165/2019, Π.Ε. 161/2016, Π.Ε. 97/2014 5μ.), σε συνδυασμό με τα άρθρα 43 παρ. 2, 24 παρ. 1-2 και 101 παρ 1 και 3 του Συντάγματος, η οριοθέτηση ρεμάτων κείμενων σε περιοχές (εντός ή εκτός σχεδίου) που λόγω του χαρακτήρα τους χρήζουν ιδιαίτερης προστασίας, όπως οι αρχαιολογικοί χώροι, τα αρχιτεκτονικά ή παραδοσιακά σύνολα, οι παραδοσιακοί οικισμοί, οι παραλιακές περιοχές ή οικισμοί, οι τουριστικοί τόποι, τα δάση, οι δασικές εκτάσεις, τα τοπία ιδιαίτερου φυσικού κάλλους, τα ευαίσθητα οικοσυστήματα, οι περιοχές ιδιαίτερου περιβαλλοντικού

ενδιαφέροντος και οι υπαγόμενες σε ειδικό καθεστώς προστασίας, όπως ο Κηφισός και ο κλάδος του «ρέμα Πύρνας – Κοκκιναρά», δεν μπορεί να θεωρηθεί, κατά την έννοια του άρθρου 43 παρ. 2 του Συντάγματος, σε συνδυασμό με τις διατάξεις των άρθρων 24 παρ. 1, 2 και 101 του Συντάγματος, ως "ειδικότερο" θέμα, ούτε ως θέμα "τοπικού ενδιαφέροντος" ή "τεχνικού" ή "λεπτομερειακού" χαρακτήρα, διότι αφορά στην προσαρμογή της πολεοδόμησης στο φυσικό περιβάλλον και διασφαλίζει την αναγκαία και συνταγματικώς επιβεβλημένη πολεοδομική βιωσιμότητα περιοχής με γενικότερη και καίρια σημασία για τη χώρα.¹⁹

33. Εξάλλου, σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 5 του ν. 4258/2014, για να εξεταστεί αίτημα εκ νέου οριοθέτησης ρέματος, όταν η αρχική έγινε δυνάμει των άρθρων 6 ν. 880/1979 και 5 ν.3010/2002, θα πρέπει σωρευτικά να πληρούνται οι αναφερόμενες στον νόμο προϋποθέσεις, ήτοι να επήλθε σημαντική μεταβολή α) των υδραυλικών, β) περιβαλλοντικών και γ) των πολεοδομικών πραγματικών δεδομένων, όπως αυτές οι μεταβολές βεβαιώνονται από τις αρμόδιες Υπηρεσίες (Τεχνική Υπηρεσία, Υπηρεσία Περιβάλλοντος και Υπηρεσία Δόμησης). Για την κίνηση της διαδικασίας απαιτείται απόφαση του (Γενικού) Γραμματέα της οικείας Αποκεντρωμένης Διοίκησης, μετά από σχετική εισήγηση της Διεύθυνσης Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης με την επιφύλαξη της παρ. 4 του άρθρου 3 του ν. 4258/2014, οπότε απαιτείται προεδρικό διάταγμα κατόπιν πρότασης του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας και (ενδεχομένως και) του κατά περίπτωση συναρμόδιου Υπουργού.

34. Η οριοθέτηση γίνεται κατ' αρχήν για το σύνολο του υδατορέματος. Η πρόβλεψη τμηματικής οριοθέτησης ρεμάτων (άρθρο 2 παρ. 3) δεν αντίκειται στο άρθρο 24 του Συντάγματος, δοθέντος ότι η δυνατότητα αυτή είχε και προηγουμένως αναγνωριστεί από το ΣΤΕ ως συμβατή με το Σύνταγμα (ΣΤΕ 2165/2019) υπό προϋποθέσεις αντίστοιχες του ν. 4258/2014. Συνακόλουθα, τμηματική οριοθέτηση²⁰ επιτρέπεται μόνον κατ' εξαίρεση για ειδικούς λόγους, αν το υπόλοιπο ρέμα έχει ήδη ενταχθεί σε ρυμοτομικό σχέδιο και υπό τον όρο ότι στις οικείες μελέτες έχουν ληφθεί υπόψη στοιχεία για το σύνολο του ρέματος (ΣΤΕ 1359/2020, 2165/2019, 1979/2017, 1602/2016, 3717/2013, 899/2011). Ο καθολικός

¹⁹ Αντίθετα, η απόφαση του Γραμματέα περί οριοθέτησης ή μη ενός μικρού ρέματος δεν έχει γενικό χαρακτήρα, αφορά το συγκεκριμένο έργο, οπότε συνιστά ατομική διοικητική πράξη, επανεξετάζεται δε εφόσον άλλο έργο έχει επιπτώσεις στο "μικρό" ρέμα, περιβαλλοντικής και υδραυλικής σημασίας.

²⁰ Έγγραφα φακέλου: απαιτείται υδρολογική μελέτη για όλο το ανάντη, υδραυλική για όλη τη λεκάνη απορροής μέχρι το σημείο οριοθέτησης, έκθεση περιβάλλοντος (άρθρο 2 παρ.3 ν. 4258/2014).

καθορισμός των οριστικών οριογραμμών ρέματος (και όχι ο σημειακός, για συγκεκριμένα ακίνητα), έχει, κατά την κρατούσα άποψη σε θεωρία και νομολογία, κανονιστικό χαρακτήρα, διότι επάγεται απαγορεύσεις δόμησης και χρήσεων γης (ΣΤΕ 849/2016), και ως εκ τούτου, μπορεί να ελεγχθεί παρεμπιπτόντως, αποτελεί δε αναγκαία προϋπόθεση για την έγκριση πολεοδομικής μελέτης της περιοχής του ρέματος (ΣΤΕ 1979/2017²¹, 1731/2016, 1012/2016 7μ., ΠΕ 141/2016) και για την έκδοση πράξεων εφαρμογής ρυμοτομικού σχεδίου, προσκύρωσης, τακτοποίησης - αναλογισμού αποζημίωσης (ΣΤΕ 899/2011 7μ, 4274-4276/2015).

35. Αν η επικύρωση της οριοθέτησης ρέματος δεν είχε γίνει με την έγκριση του ρυμοτομικού σχεδίου, μετά την επικύρωση της οριοθέτησής τους, έπεται η τροποποίηση του ρυμοτομικού σχεδίου, για την αποτύπωσή του στα συνοδευτικά διαγράμματα της πράξης τροποποίησης του ρυμοτομικού σχεδίου και εφαρμογής του βάσει τοπογραφικού χάρτη (ΣΤΕ 4253/2009). Η ένταξη ρέματος σε πολεοδομική ρύθμιση, όπως και η εκτέλεση αναγκαίων τεχνικών έργων για διευθέτηση της κοίτης και των πρικών είναι επιτρεπτή, μόνο όταν το επιβάλλουν οι ανάγκες ενός ευρύτερου πολεοδομικού σχεδιασμού κι εφόσον διασφαλίζεται η επιτέλεση της φυσικής του λειτουργίας, μέσω προηγούμενης αποτύπωσής του και καθορισμού της οριογραμμής του (ΣΤΕ 670/2020). Η υποχρέωση οριοθέτησης υπάρχει και στα εντός ρυμοτομικού σχεδίου ρέματα, μια και αποτελεί προϋπόθεση άδειας δόμησης σε παραρεμάτιες περιοχές (ΣΤΕ 2953/2016, 2302/2016²²).

36. Ο πυρήνας του ρέματος και μία ικανού μεγέθους ζώνη γύρω του, αποτελεί αδόμητη ζώνη πρασίνου²³, απόλυτης προστασίας του από κάθε είδους παρεμβάσεις. Μάλιστα με τα άρθρα 23 του ν. 4014/2011 (ΦΕΚ Α' 209/21-9-2011) και 2 του ν. 4178/2013 (ΦΕΚ Α' 174/8-8-2013) προβλέφθηκε άμεση κατεδάφιση αυθαιρέτων σε ρέματα και απαγορεύθηκε

²¹ ΣΤΕ 1979/2017: η αιτιολογία ότι η έκταση όπου θα κατασκευάζονταν έργα διευθέτησης του ρέματος φέρει δασικό χαρακτήρα, είναι σύμφωνη με τον ν. 1650/1986, όπως ίσχυε μετά τον ν.3010/2002, που επιβάλλει συνεκτίμηση της «περιβαλλοντικής ευαισθησίας» της περιοχής κατά την προκαταρκτική περιβαλλοντική εκτίμηση και αξιολόγηση, και στηρίζει νομίμως και αυτοτελώς την απόρριψη της προμελέτης για την εκτέλεση του έργου, εφόσον η επίδικη έκταση διαθέτει, όπως βεβαιώνει η Δασική Υπηρεσία, τα οριζόμενα στην ερμηνευτική δήλωση του άρθρου 24 του Συντάγματος και ν. 998/1979 χαρακτηριστικά, δεν στερείται δασικής μορφής από το ότι δεν έχει εκδοθεί πράξη χαρακτηρισμού της και προστατεύεται ως δασική έκταση.

²² άρθρο 6 ν. 880/1979: Έμφαση στην ανάγκη ΠΔ επικύρωσης οριοθέτησης ρεμάτων εντός προστατευόμενων περιοχών (αντίθετα από άρθρο 5 παρ. 3α ν. 3010/2002 που δεν ορίζει εξαίρεση για αυτές τις περιοχές -Εισηγητική Έκθεση νόμου). ΣΤΕ 1707/2016: η έγκριση (τεχνικά και οικονομικά) της οριστικής μελέτης διευθέτησης του ρέματος «Κοντοχρήστου» στη Ν. Ερυθραία Αττικής και των δικτύων αποχέτευσης ακαθάρτων δεν αρκεί πριν την τροποποίηση του σχεδίου πόλης απαιτείται καθορισμός της οριογραμμής του ρέματος στο σημείο της πολεοδομικής διαρρύθμισης. ΣΤΕ 2313/2020: η προσβαλλόμενη πάσχει, διότι εγκρίνει έργα διευθέτησης του ρέματος χωρίς προηγούμενη οριοθέτηση του ρέματος στο σύνολο του, ώστε να διασφαλισθεί η ακώλυτη λειτουργία του ως οικοσυστήματος.

²³ Ο περιορισμός αυτός εκ της φύσης του, δεν καθιστά, αυτοτελώς λαμβανόμενος, αδύνατη την οικιστική αξιοποίηση των ακινήτων που βρίσκονται εκατέρωθεν των αντίστοιχων ρεμάτων (ΣΤΕ 2710/2019).

η τακτοποίησή τους²⁴, ενώ με το άρθρο 89 του ν. 4495/2017 (ΦΕΚ Α 167/3-11-2017), μετά την τροποποίησή του με το άρθρο 65 παρ. 8 ν. 4602/2019 (ΦΕΚ Α 45/9-3-2019), απαγορεύθηκε η υπαγωγή σ' αυτόν (άρθρα 96 επ.) δηλώσεων αυθαιρέτων και αλλαγών χρήσεων σε περιοχές ειδικής προστασίας, όπως κοινόχρηστους χώρους, αιγιαλό και ρέματα. Κάθε παρέκκλιση επισύρει απόλυτη ακυρότητα της δήλωσης υπαγωγής.

B. ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΑΝΑΚΛΗΣΗΣ -ΚΑΤΑΡΓΗΣΗΣ ΤΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΩΝ ΠΡΑΞΕΩΝ

37. Κατά τη γενική, συνταγματικά θεμελιωμένη, αρχή του Κράτους Δικαίου, η Διοίκηση οφείλει να δρα σύμφωνα με τις αρχές της νομιμότητας (να εκδίδει και να διατηρεί σε ισχύ πράξεις σύμφωνες με το Σύνταγμα και τους νόμους) και της προστασίας του δημοσίου συμφέροντος. Όριο της διοικητικής δράσης είναι η προστασία των διοικουμένων, των οποίων τα δικαιώματα δεν μπορεί αυτή να προσβάλλει, παρά μόνο στο αναγκαίο μέτρο σύμφωνα με τις αρχές της αναλογικότητας και επιείκειας, που αποτελούν ειδικότερες εκφάνσεις της αρχής του κράτους δικαίου. Σε αντίθεση με την αρχή της νομιμότητας, το τεκμήριο της νομιμότητας αφορά μόνο τις υποστατές ατομικές διοικητικές πράξεις, κατά γενική δε αρχή του διοικητικού δικαίου, η ατομική διοικητική πράξη για όσο ισχύει (μέχρι την ανάκληση ή δικαστική ακύρωσή της) παράγει όλα τα έννομα αποτελέσματά της, ανεξαρτήτως παρανομίας ή πλημμελειών.

Αντίθετα, στις κανονιστικές διοικητικές πράξεις είναι πάντα δυνατός ο παρεμπόπτων έλεγχος νομιμότητας, που αποτελεί θεμελιώδη αρχή του δικαίου των διοικητικών διαφορών, απορρέουσα από το κατ' άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος ατομικό δικαίωμα της αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας και δεν υπόκειται σε κανενός είδους περιορισμό. Ο παρεμπόπτων έλεγχος νομιμότητας των κανονιστικών πράξεων επιβάλλει τη μη εφαρμογή τους, αν κριθούν μη νόμιμες, διότι σκοπός της αρχής του ελέγχου αυτού απρόσωπων και αφηρημένων κανόνων δικαίου, των οποίων τα αποτελέσματα δεν εξαντλούνται σε ατομικές περιπτώσεις, αλλά προορίζονται να εφαρμοστούν σε μελλοντικές περιπτώσεις στο διηνεκές, είναι η δυνατότητα έμμεσης προσβολής των κανόνων αυτών από πρόσωπα, τα οποία, κατά το χρόνο έκδοσης των κανονιστικών πράξεων και εντός της προθεσμίας προσβολής τους με αίτηση ακύρωσης, δεν είχαν τις νόμιμες προϋποθέσεις (τον αναγκαίο δεσμό με αυτές) για να τις προσβάλουν ευθέως. Ο χρονικός περιορισμός δηλαδή του ελέγχου αυτού θα οδηγούσε στο εξής άτοπο: κάθε

²⁴ ΣΤΕ 2707/2019: αυθαίρετα κτίσματα ανεγειρόμενα σε ρέμα κατεδαφίζονται υποχρεωτικά στο σύνολό τους, μη δυνάμενα να «νομιμοποιηθούν» κατά το άρθρο 15 παρ. 1 του ν. 1337/1983 (ΦΕΚ Α' 33).

κανονιστική πράξη να θεωρείται, μετά την πάροδο του χρονικού διαστήματος ευθείας προσβολής της, ως έχουσα οιονεί «αμάχητο τεκμήριο» νομιμότητας, ακόμα και όταν έχει κριθεί ως παράνομη από τον παρεμπόπτοντα έλεγχο των δικαστηρίων, εντός του ίδιου χρονικού διαστήματος. Σε καμιά περίπτωση, πάντως, δεν μπορεί να περιορισθεί ο παρεμπόπτων έλεγχος των κανονιστικών πράξεων, όταν παραβιάζουν το Σύνταγμα είτε ευθέως, κατά το περιεχόμενο, είτε ως στηριζόμενες σε αντισυνταγματικό εξουσιοδοτικό νόμο, διότι τούτο θα προσέκρουε στα άρθρα 87 παρ. 2 και 93 παρ. 4 του Συντάγματος. Εξ άλλου, η δικαστική προστασία του έχοντος έννομο συμφέρον να προβάλλει, ως λόγο ακύρωσης της ατομικής πράξης, την παρανομία της κανονιστικής, στην οποία στηρίζεται, δεν εξαρτάται από το τυχαίο γεγονός της έκδοσης ατομικής πράξης που θα μπορούσε να προσβάλει εντός του ανωτέρω χρονικού διαστήματος, όπως συμβαίνει, ιδίως, στην περίπτωση των οικοδομικών αδειών, οι οποίες κατ' αρχήν εκδίδονται μετά την έκδοση των πράξεων εφαρμογής των σχεδίων πόλεων, ήτοι μετά την πάροδο ικανού χρόνου από τη δημοσίευση των οικείων κανονιστικών πράξεων (ΣΤΕ 3839/2009).

38. Όταν μια πράξη εκδίδεται από αναρμόδιο όργανο, διότι δεν εφαρμόστηκαν οι κανόνες της κατά τόπο και καθ' ύλη αρμοδιότητας (π.χ. η κεντρική εξουσία άσκησε αρμοδιότητα Δήμου) ή δεν εφαρμόστηκαν ορθά οι κανόνες της μεταβίβασης της αρμοδιότητας (πχ το μεταβιβάζον αρμοδιότητα όργανο συνέχισε να την ασκεί), τότε οι πράξεις που εκδίδονται είναι άκυρες ή παράνομες και ακυρώνονται μετά από άσκηση αίτησης ακύρωσης στο Συμβούλιο της Επικρατείας για αναρμοδιότητα του εκδόντος οργάνου.

39. Ανάκληση είναι η μερική ή ολική άρση της ισχύος ατομικής, καταρχήν, διοικητικής πράξης (ανακαλούμενης) ή και περισσότερων συναφών κατ' άρθρο 122 του ΚΔΔιαδ , για το μέλλον (ex nunc) ή αναδρομικά (ex tunc) με την έκδοση νεότερης (ανακλητικής).

Η ανάκληση διαφοροποιείται από την κατάργηση μιας διοικητικής πράξης που γίνεται με την έκδοση νέας (ατομικής ή κανονιστικής) αντίθετου περιεχομένου (actus contrarius) της καταργούμενης (της κανονιστικής, βάσει έγκυρης νομοθετικής εξουσιοδότησης), η οποία ανατρέπει ή περατώνει μια νομική κατάσταση που δημιουργήθηκε με προηγούμενη διοικητική πράξη ή θεσπίζει νέο διαφορετικό κανόνα δικαίου, καθιστώντας ανίσχυρη, ρητά ή σιωπηρά, την προγενέστερη πράξη, κατά γενική αρχή του διοικητικού δικαίου. Η κατάργηση ενεργεί για το μέλλον, εκτός αν ο εξουσιοδοτικός νόμος, όπου στηρίχτηκε η κανονιστική πράξη προέβλεπε ρητά την αναδρομική κατάργησή της.

40. Η ανάκληση αφορά κατά κανόνα μόνο στις ατομικές διοικητικές πράξεις. (ΣΤΕ 4509/2014, 3176/2012, 1752/1997, 1465/1995, 4914/1987 ΣΤΕ 2914/1984 και ΣΤΕ 2918/1984). Σύμφωνα με την πάγια νομολογία του ΣΤΕ, οι κανονιστικές πράξεις καταρχήν δεν ανακαλούνται, αλλά καταργούνται ή τροποποιούνται με νέα κανονιστική πράξη, που εκδίδεται βάσει της ισχύουσας ή νέας νομοθετικής εξουσιοδότησης (ΣΤΕ 312/1979) και παύουν να ισχύουν για το μέλλον, εκτός αν ρητή νομοθετική εξουσιοδότηση ορίζει την αναδρομικότητα (ΣΤΕ 2918/1984, 1818/2007, 501/2009, 33/2009). Και τούτο διότι σύμφωνα με τη νομολογία του ΣΤΕ *«από τις διατάξεις του Συντάγματος περί διάκρισης των λειτουργιών και περί της παρεχομένης στα όργανα της εκτελεστικής λειτουργίας νομοθετικής εξουσιοδότησης (άρθρα 26 και 43 Σ) προκύπτει ότι δεν είναι επιτρεπτή η αναδρομική κανονιστική ρύθμιση, έστω και για λόγους νομιμότητας, εφόσον δεν την επιτρέπει ρητά η εξουσιοδοτική διάταξη του νόμου (ΣΤΕ 4914/1987). Δεν είναι δυνατή, ελλείψει ρητής περί του αντιθέτου εξουσιοδοτικής διάταξης, η αναδρομική ανάκληση κανονιστικών πράξεων. Αυτές μπορούν όμως να τροποποιηθούν ή και να καταργηθούν ολοσχερώς για το μέλλον προς επαναφορά του προϊσχύσαντος κανονιστικού καθεστώτος»* (ΣΤΕ Ολ 895/1977, 312/1979, 2918/1984)²⁵.

Κατ' εξαίρεση, γίνεται δεκτή η δυνατότητα ανάκλησης παράνομης κανονιστικής πράξης, όταν λόγοι ασφάλειας Δικαίου καθιστούν αναγκαία την αναδρομική εξαφάνισή της από την έννομη τάξη, εντός όμως σύντομου χρονικού διαστήματος (ΣΤΕ 1542/1995, ΣΤΕ 1818/2007, 501/2009, 4509/2014), για την αποκατάσταση στον νομικό κόσμο της νομιμότητας με την εξαφάνιση της εκδοθείσας αναρμοδίως πράξης, ώστε να καταστεί εφεξής δυνατή η αδέσμευτη ρύθμιση από το κατά νόμο αρμόδιο όργανο (ΣΤΕ 921/2017, 4060/2012, 1440,1202/2011, ΟλΣΤΕ 1581,1582/2010, 3858-3861/2010).²⁶

41. Σύμφωνα με το άρθρο 21 παρ. 1 του ν. 2690/1999 (Α45) αρμόδιο όργανο για την ανάκληση ατομικής διοικητικής πράξης είναι το εκδόν όργανο ή ο Προϊστάμενός του ή το αρμόδιο για την έκδοσή της, άρα τόσο το όργανο που την εξέδωσε, όσο και σε

²⁵ Ε. Σπηλιωτόπουλου, Ανάκληση διοικητικών κανονιστικών πράξεων, ΤοΣ 1996, σ. 989 επ

²⁶ Π. Λαζαράτου, Περί αρμοδιότητας προς ανάκληση διοικητικών πράξεων – με αφορμή την ΣΤΕ 1581/2010, ΘΠΔΔ 8-9/2010, 849 επ., : Υπέρ της 1^{ης} μειοψηφήσασας γνώμης που δέχθηκε ότι αναρμόδιο όργανο ανακαλεί παράνομη (λόγω αναρμοδιότητας) πράξη του, διότι η αρχή της νομιμότητας δεν εξυπηρετείται μέσω νέας παράβασης με εκ νέου οικειοποίηση αλλότριας αρμοδιότητας του ίδιου, Η εφαρμογή των γενικών αρχών περί ανακλήσεως παρανόμων διοικητικών πράξεων από τη νομολογία – σχόλιο στην ΣΤΕ 2403/97, Δ29/1997, 1016 επ.

περίπτωση μεταβολής ή μεταβίβασης της αρμοδιότητας το όργανο που έχει πια την αρμοδιότητα να την εκδώσει (ΣτΕ 3582/2008)²⁷.

42. Κατά τη γενική αρχή της ασφάλειας του δικαίου, εφόσον ο νόμος δεν ορίζει το αντίθετο, η Διοίκηση έχει διακριτική ευχέρεια ανάκλησης εκτελεστών διοικητικών πράξεων, των οποίων έχει παρέλθει η προθεσμία προσβολής τους ή έχουν προσβληθεί ανεπιτυχώς, ακόμη και παράνομων (ΣτΕ 952/1988) και η άρνησή της να ανακαλέσει δεν έχει εκτελεστό χαρακτήρα ούτε συνιστά παράλειψη οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας (ΣτΕ 3065/1991). Οι παράνομες πράξεις, ανακαλούνται ελεύθερα, εντός ευλόγου χρόνου από την έκδοσή τους (κατά τη νομολογία πενταετία), εφόσον δεν δημιουργήθηκε κατάσταση, που παρεμποδίζει την ανάκληση (περιουσιακές, ιδιοκτησιακές ή άλλες έννομες σχέσεις καλόπιστων διοικουμένων). Μετά την παρέλευση της πενταετίας, η ανάκληση είναι δυνατή, εφόσον απαιτείται για τη συμμόρφωση της δημόσιας Διοίκησης με δικαστική απόφαση ή για λόγους δημοσίου συμφέροντος, αν η πράξη είχε χαρακτήρα δυσμενή για τον διοικούμενο ή αν αυτός συνέπραξε με δόλια ενέργειά του στην έκδοσή της.

Συνέπεια της ανάκλησης είναι η άρση ισχύος της ανακαλούμενης πράξης: της νόμιμης από την έκδοση της ανακλητικής (ex nunc), της παράνομης από την έκδοσή της (ex tunc). Το ανακλητικό αποτέλεσμα δεν απαιτείται να αποτυπώνεται ρητά στην ανακλητική πράξη, αλλά μπορεί να συνάγεται από τη νέα ρύθμιση (ενδεικτικά ΣτΕ 1716/1970, 572/1979).

43. Το ΣτΕ δεν αναγνωρίζει υποχρέωση ανάκλησης ή κατάργησης ούτε κανονιστικής πράξης, αλλά δέχεται ότι η Διοίκηση είναι ελεύθερη να προβαίνει σε κανονιστική ρύθμιση, άρα δεν υποχρεούται να τροποποιεί, καταργεί ή ανακαλεί κανονιστικές πράξεις εκδιδόμενες κατ' εξουσιοδότηση τυπικού νόμου (ΣτΕ 166/2015, 4225-4227, 4244/2014, 1018/2013, 2588/2011, 501/2009, 3046/2002, 1817/1987). Έτσι απορρίπτει αιτήσεις ακύρωσης κατά δήθεν παράλειψης της Διοίκησης να ανακαλέσει κανονιστικές πράξεις, ως απαράδεκτες (ΣτΕ 1818/2007, 2148/2016, 890/2018). Κατ' εξαίρεση, υποχρέωση ανάκλησης (μετατροπή διακριτικής ευχέρειας σε δέσμια αρμοδιότητα) υφίσταται όταν:

α) Η ανάκληση υπαγορεύεται από τον νόμο²⁸, ή αποκλείεται από τη φύση της πράξης²⁹.

²⁷ Τη νομολογία απασχόλησε η έκδοση διοικητικής πράξης από αναρμόδιο όργανο. Αρχικά γινόταν δεκτό ότι το αναρμόδιο όργανο, επιλαμβανόμενο της ανάκλησης, έχει εξουσία ανάκλησης μόνο για τον λόγο της αναρμοδιότητας (ΣτΕ 611, 612/2008). Η πλειοψηφία της Ολομέλειας του ΣτΕ (ΣτΕ Ολ 1581, 1582/2010), κατέληξε ότι, ενόψει της αδιάσπικτης διατύπωσης της διάταξης, κάθε ατομική διοικητική πράξη (αρμοδίως ή αναρμοδίως εκδοθείσα), ανακαλείται, για οποιονδήποτε λόγο νομιμότητας (ΣτΕ 921/2017), είτε απ' το εκδόσαν αυτή όργανο είτε από το όργανο, που κατά τον χρόνο της ανάκλησης είναι αρμόδιο να την εκδώσει (ΣτΕ 1731/2016).

β) Σε συμμόρφωση με ακυρωτική απόφαση διοικητικών Δικαστηρίων (ΣΤΕ 2909/1994).

γ) Σε πράξεις όμοιες με την ακυρωθείσα, αν με απόφαση του ΣΤΕ ή αμετάκλητη διοικητικού Δικαστηρίου ακυρώθηκε ατομική διοικητική πράξη, γιατί στηρίχθηκε σε αντισυνταγματικό νόμο ή κανονιστική πράξη χωρίς νόμιμο έρεισμα (ΣΤΕ 3500/2002 ΣΤΕ ΟΛ 2176/2004, 3279/2005, 2123/2006, ΣΤΕ ΟΛ 1175/2008).

IV. ΕΦΑΡΜΟΓΗ

44. Στην προκειμένη περίπτωση οι δύο αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας περί τμηματικής οριοθέτησης του ρέματος Πύρνα -Κοκκιναρά, εκδοθείσες κατ' άρθρο 5 του ν. 3010/2002, είναι παράνομες, διότι πάσχουν ακυρότητας εκ του λόγου ότι έχουν εκδοθεί από αναρμόδιο όργανο, δεδομένου ότι το ρέμα βρίσκεται σε περιοχή κηρυγμένη ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος και προστατευόμενη. Συνεπώς, η επικύρωση της οριοθέτησης του ρέματος δεν επιτρέπεται να ανατεθεί σε άλλο όργανο της εκτελεστικής εξουσίας, πλην του Προέδρου της Δημοκρατίας και δεν μπορεί να γίνει με άλλη πράξη πλην του Προεδρικού Διατάγματος. (ΣΤΕ 642/2021, ΣΤΕ ΠΕ ΟΛ 262/2003, ΣΤΕ 3846/2006 7μ, ΣΤΕ 4494/2009 7μ, 1242/2008 7μ³⁰). Ο νόμιμος καθορισμός των οριογραμμών του ρέματος, η έκδοση δηλαδή της νέας νόμιμης διοικητικής πράξης του Προεδρικού Διατάγματος, πρέπει να προηγηθεί της εκτέλεσης ακόμα και επειγόντων αντιπλημμυρικών έργων του ρέματος (ΣΤΕ 5/2020 Ρέμα Ερασινού Βραυρώνας).

45. Η οριστική επικύρωση του καθορισμού των οριογραμμών (οριοθέτηση) ρέματος (όχι μικρού σύμφωνα με τις υπηρεσίες, αλλά και σύμφωνα με την προηγούμενη οριοθέτηση), έστω και η τμηματική εν προκειμένω (αφορά σύμφωνα με τα συλλεχθέντα στοιχεία του Εθνικού Κτηματολογίου 43 ιδιοκτησίες³¹), ανεξαρτήτως του εντοπισμένου ή μη χαρακτήρα της, επειδή επάγεται απαγορεύσεις δόμησης και άλλων χρήσεων γης, φέρει κανονιστικό χαρακτήρα (ΣΤΕ 1979/2017, 849/2016) και ως εκ τούτου, μπορεί να ελεγχθεί παρεμπιπτόντως, ενώ κατά την ανωτέρω εκτεθείσα σχετική νομολογία και κατά την επικρατούσα άποψη της θεωρίας, δεν ανακαλείται αλλά καταργείται (ΣΤΕ 1979/2017, 2242/2013, 4494/2009 7μ. 2592/2005 7μ.).

²⁸ ΣΤΕ ΟΛ 2282/1992:., κάμπτεται η γενική αρχή βάσει ρητής, ειδικής πρόβλεψης του νόμου ή αν η ανάκληση επιβάλλεται για συμμόρφωση σε ακυρωτική απόφαση (ΣΤΕ 1025/1992). Κατ' άρθρο 51 παρ. 6 ν. 345/1976: «*εάν μια διάταξη νόμου κηρυχθεί αντισυνταγματική με απόφαση του ΑΕΔ, που έχει αναδρομική ισχύ, ανακαλούνται υποχρεωτικά, εντός αποκλειστικής προθεσμίας 6 μηνών από τη δημοσίευση της δικαστικής απόφασης, οι διοικητικές πράξεις που εκδόθηκαν βάσει της διάταξης αυτής*»

²⁹ΣΤΕ 2087/1977: αποκλείεται ανάκληση παραχώρησης τάφου, που έγινε χρήση του.

³⁰ Η τελευταία απόφαση και τα ΠΕ ΣΤΕ ΟΛ 262/2003, αφορούν το ρέμα της Πικροδάφνης.

³¹ Σχετικό το υπ' αρ. ΥΠΕΝ/ΔΤΟΠΕΦ/73974/1107/3-8-2021 έγγραφο της Δ/σης Τοπογραφικών Εφαρμογών ΥΠΕΝ

46. Για τη δυνατότητα εκ νέου οριοθέτησης, κατ' άρθρο 5 παρ. 1 του ν. 4258/2014, όταν η αρχική οριοθέτηση έγινε, όπως εν προκειμένω, με βάση το άρθρο 5 ν.3010/2002, πρέπει να πληρούνται σωρευτικά οι εκ του νόμου προϋποθέσεις, ήτοι να βεβαιώνεται, όπως στην εξεταζόμενη περίπτωση, από τις αντίστοιχα αρμόδιες Υπηρεσίες (τεχνικές, δόμησης και περιβάλλοντος) ότι εν τω μεταξύ επήλθε σημαντική μεταβολή α) των υδραυλικών δεδομένων (υπ' αρ. πρωτ. 8691/298/3-2-2020 έγγραφο Δ/νσης Υδάτων Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής), β) των πολεοδομικών δεδομένων³² (υπ' αρ. πρωτ. ΠΕΧΩ/3250/ 152/28-1-2020 τμήματος Πολεοδομικού Σχεδιασμού και Εφαρμογών της Δ/νσης ΠΕΧΩ Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής) και γ) των περιβαλλοντικών πραγματικών δεδομένων (υπ' αρ 6994/327/8-7-2020 έγγραφο τμήματος Περιβαλλοντικού /Χωρικού Σχεδιασμού, Δ/νσης ΠΕΧΩ Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής).

V. Απάντηση

47. Κατ' ακολουθίαν των προεκτεθέντων, επί του τεθέντος ερωτήματος, το Νομικό Συμβούλιο του Κράτους (Τμήμα Γ) γνωμοδοτεί, ομόφωνα, ως εξής:

Οι υπ' αρ. 7200/8-12-2005 (ΦΕΚ 1415/Δ/27-12-2005) και 4111/18-7-2006 (ΦΕΚ 827/Δ/19-9-2006) αποφάσεις του Γενικού Γραμματέα της Περιφέρειας Αττικής για την επικύρωση καθορισμού οριογραμμών του ρέματος Πύρνα – Κοκκιναρά τμηματικά στο ΟΤ 390 και στα ΟΤ 389, 386, 384 αντίστοιχα (μεταξύ των οδών Γούναρη και Αρτέμιδος) πρέπει, κατ' εφαρμογή των αρχών της νομιμότητας και του Κράτους Δικαίου, να καταργηθούν ως παράνομες κανονιστικές πράξεις της Διοίκησης, διότι πάσχουν ακυρότητας λόγω αναρμοδιότητας του εκδόντος αυτές οργάνου, αφού η οριοθέτηση αφορά ρέμα χρήζον ιδιαίτερης προστασίας, χαρακτηρισμένο ως ιδιαίτερου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος, οπότε η επικύρωση της οριοθέτησής του πρέπει να γίνει με Π.Δ., κατ' εφαρμογή και σε συμμόρφωση με τη νομολογία του Συμβουλίου της Επικρατείας (υπ' αρ. 262/2003 ΠΕ ΟλΣτΕ συνδ. άρθρο 43 παρ. 2 του Συντάγματος).

48. Στην προκειμένη δε περίπτωση, όπου η αρχική οριοθέτηση έγινε με βάση το άρθρο 5 ν.3010/2002 και βεβαιώνεται από τις αντίστοιχα αρμόδιες Υπηρεσίες ότι εν τω μεταξύ επήλθε σημαντική μεταβολή α) των υδραυλικών δεδομένων (υπ' αρ. πρωτ. 8691/298/3-2-2020 έγγραφο της Δ/νσης Υδάτων της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής), β) των πολεοδομικών δεδομένων (υπ' αρ. πρωτ. ΠΕΧΩ/3250/152/28-1-2020 του Τμήματος Πολεοδομικού Σχεδιασμού- Εφαρμογών της Δ/νσης ΠΕΧΩ Αποκεντρωμένης Διοίκησης

³² Το περιεχόμενο αυτό των εγγράφων βεβαιώνεται στο υπ' αρ. πρωτ. ΥΠΕΝ/ΔΠΔΥΠ/17039/180/25-2-2020 ΥΠΕΝ

Αττικής) και γ) των περιβαλλοντικών δεδομένων (υπ' αρ. πρωτ. 6994/327/8-7-2020 έγγραφο του τμήματος Περιβαλλοντικού και Χωρικού Σχεδιασμού της Δ/νσης ΠΕΧΩ της Αποκεντρωμένης Διοίκησης Αττικής), συντρέχουν σωρευτικά οι προϋποθέσεις του άρθρου 5 παρ. 1 του ν. 4258/2014 και επιβάλλεται να χωρήσει, το συντομότερο, εκ νέου οριοθέτηση, η οποία θα γίνει με την έκδοση σχετικού Π.Δ/τος, δηλαδή νέας κανονιστικής πράξης που θα εκδοθεί αρμοδίως, κατά τον ν. 4258/2014, μετά από πρόταση του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, κατόπιν εισήγησης των αρμόδιων Υπηρεσιών, επί εγκεκριμένης από αυτές μελέτης και ολοκληρωμένου φακέλου (εκ νέου) οριοθέτησης, αφού το επίμαχο ρέμα έχει χαρακτηριστεί ως ιδιαιτέρου περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος. Με την κατά τα παραπάνω έκδοση Προεδρικού Διατάγματος θα καταργηθούν εν τοις πράγμασι οι δύο κανονιστικές αποφάσεις τμηματικής οριοθέτησης του Γενικού Γραμματέα Περιφέρειας.

49. Επειδή δε η επικύρωση της οριοθέτησης δεν είχε γίνει με την έγκριση του ρυμοτομικού σχεδίου, μετά ή και ταυτόχρονα με την επικύρωση του καθορισμού των οριογραμμών του με Προεδρικό Διάταγμα, θα πρέπει να χωρήσει, σύμφωνα με το άρθρο 3 παρ. 5 του ν. 4258/2014, η διοικητική πράξη τροποποίησης της πράξης εφαρμογής και του εγκεκριμένου ρυμοτομικού σχεδίου στα ΟΤ 384,386 389 και 390 και να διορθωθεί η αποτύπωσή του στα συνοδευτικά διαγράμματα της πράξης (ΣΤΕ 4253/2009).

50. Με το ίδιο Προεδρικό Διάταγμα θα καθοριστούν, κατ' άρθρο 28 ν. 4067/2012 (Ν.Ο.Κ., Α 79), οι σχετικοί όροι και οι προϋποθέσεις δόμησης.

ΘΕΩΡΗΘΗΚΕ

Αθήνα, 11 -12-2023

Η Πρόεδρος

Η Εισηγήτρια

Βασιλική Πανταζή
Αντιπρόεδρος ΝΣΚ

Αφεντία Ιωσηφίδου
Πάρεδρος ΝΣΚ